a. 9165/18

A JOGTANITÁS MÓDSZERÉNEK REFORMJA

ÉS

A GYAKORLATI JOGANYAG-GYŰJTEMÉNYEK.

REKTORI SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS.

IRTA

ÉS A POZSONYI M. KIR. ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM 1917. SZEPTEMBER 18-ÁN TARTOTT TANÉVMEGNYITÓ KÖZGYŰLÉSÉN ELŐADTA

DR. FINKEY FERENC,

AZ EGYETEM 1917/18. ÉVI REKTORI HATÁSKÖRREL FELRUHÁZOTT DÉKÁNJA.

POZSONY.

EDER ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

1917.

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés!

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Székfoglaló értekezésem tárgyát nem a szoros értelemben vett szaktudományom, a büntetőjog köréből vettem, mely ugyan szintén számos aktuális, a jelen háborús idővel kapcsolatos érdekes problémát nyujtana előadási tárgyul, de mégis talán túlságosan szakszerű, száraz fejtegetésekre késztetne, hanem egy, az összes jogi tudományokat közösen érdeklő kérdésről:

a jogtudományok tanításának módszeréről

s a Gyakorlati Joganyag-gyűjteményekről

óhajtom gondolataimat elmondani, amik talán a nem épen szakközönséget is jobban fogják érdekelni. Két szempont is vezetett, hogy épen ezt a kérdést válasszam. Egyik az, hogy rektori székfoglalómmal tájékoztassam a mélyen tisztelt közönséget egy, a jogtudományok összes művelői körében napirenden, kiforrásban levő *reformkérdés* felől, másik vezető szempontom pedig az volt, hogy felhivjam a mélyen tisztelt közönség és ha sikerülne elérnem, a kivülállók, igy a többi egyetemek jogi fakultásainak és hazai gyakorlati jogászközönségünknek is a figyelmét *egy uj egyetemi intézményre,* melyet a kolozsvári tudományegyetem jogi fakultásának kezdeményezése nyomán, a mi fakultásunkon is sikerült már a mult iskolai év folyamán szervezés alá vennünk s amely, ha a szervezési munká-

latokat sikerül ez év folyamán befejeznünk, a legteljesebb ilynemű gyűjtemény leend s meggyőződésem szerint egy jelentékeny tényező lesz *jogi oktatásügyünk* rég vajudó *gyökeres reformjának* megszületésére.

A háború előtti években Európaszerte s különösen épen a velünk szövetséges Ausztriában és Németországban a legélénkebben vitatott napirenden levő kérdés volt a jogi oktatásügy reformja. A legkülönbözőbb jogászi körökben, egyesületekben, kongresszusokon állandóan a *jogászképzésnek belterjesebbé* s egyben *gyakorlatiasabbá tételével* foglalkoztak mindenfelé. Mintegy communis opinio gyanánt lehetett megállapitani, hogy az egyetemi tanitás túlságosan dogmatizáló, illetőleg systematikus *módszerét* ki kell egészíteni oly módon, hogy részint már az egyetemeken, részint úgynevezett *továbbképző tanfolyamokon* a gyakorlati jogi pályákra lépő, illetőleg azokon működő egyéneket a szorosan jogtudományi *szakismereteken* és az előirt bölcsészeti és történelmi stadiumokon felől bizonyos mérvű *lélektani, szociológiai és gazdasági* ismeretekkel is ruházzuk fel s igy elméleti' és gyakorlati ismereteik mélyitésével alkalmasabbakká tegyük őket feladatuk betöltésére, a gyakorlati jogélet különböző ágainak intézésére.

Ez a törekvés összefügg a jogtudományok művelésének különböző módszerei felett az utolsó években megindult, helyesebben uj alakban felmerült vitával, a szemlélődő és a tapasztalati, majd a bölcsészeti és a történeti, legujabban pedig normativnak és explicativnak nevezett két, ellentétbe állitott módszer feletti szellemi tornával, illetőleg az utóbbi módszernek vagy még inkább a kettőt összekötő vegyes vagy összetett módszernek az uralomrajutásával és gyakorlati megvalósitásával.

Nem kivánom e rövidre szabott tanulmány keretében a különböző tudományos módszereket, azok kialakulását

és történeti fejlődését bemutatni, ami maga egy nagyobbszabású és voltaképen bölcsészeti kérdés lenne, célomhoz képest csupán utalok a bölcsészek körében az egyes korszakokban uralkodó azokra a módszerekre, amelyek a jogtudományok művelésére és tanitására is irányadók lettek.

Az ó-korban a nagy görög ideálista bölcsésznek. Platonnak az elvont szemlélődésből kiinduló és levezető módszerével szemben Aristoteles veti meg alapját a megfigyelésre és a tapasztalatra épitő módszernek. Ez utóbbit és a stoikusoknak ezzel rokon összetett módszerét követik a római jogtudósok, a világ legelső s ma is méltán dicsőitett „classicus jogászai“ is. Ők épitik ki és művelik, habár még kiforratlan rendszerben, a tételes jogtudományt (jurisprudentia) s ők mutatják meg világosan az utat a jogtudományok helyes módszerére, az empirikus vagy analyitikus módszerre, t. i. hogy a jog tudományos művelésénél is mindig a gyakorlati jogéletből, a tényleg felmerült jogesetekből induljunk ki, de az egyes esetet mindig a közhaszon (utilitas publica) szempontjából biráljuk el, az egyéni érdeket egyeztessük össze az állam érdekével. Ez az első speciálisan jogtudományi módszer.

A középkor nagy theologus jogászai, első sorban Aquinói szent Tamás által mesterien kiépitett scholasztikus módszerrel, a fogalmak logikai kiépitésére és a bizonyitásra épitő iskolás módszerrel szemben, melynek a jogtudományok továbbfejlődésére s különösen a jogtanitásra való jótékony befolyását a legujabb irodalom is készséggel ismeri el, Bacon, majd Leibniz törnek utat, már céltudatosan és biztosan, az igazi tapasztalati, az u. n. inductiv módszernek, a tapasztalati adatgyűjtés és az ezekre felépités módszerének. Ők mutatják ki a scholasztikus módszer hibáit, az élettől, a valóságtól való eltávolodás, a tulságosan elméleti, iskolai irány veszélyeit. Igy Bacon egyenesen figyelmezteti a

a jogtudósokat, hogy „nem elég a gyakorlati élettől távol álló szép eszméket fejtegetni, sem a római és a canonjogi törvényeket magyarázgatni, hanem az igazság és a közhaszon elveiből kell meriteni s a jog egyes ágainak jellemét és a jog valódi eszméjét kell a tapasztalati tényekből kifürkészni és megállapitani.“

Leibniz pedig Bacon nyomán egészen külön tanulmányt ir a jogtudományok tanitásáról és tanulásáról (Nova methodus discendae docendaeque jurisprudentiae, 1667.), amelyben bátor kritikával ostorozza a scholastika tulzásait, az örökös kettéválasztás (dichotomia), a kettős szempont szerint okoskodás és az iskolai példák gyakorlatiatlanságát. Ő állitja fel a ma is helyes programmot, hogy az összes jogtudományokra nézve nem lehet egyetlen módszert ajánlani, hanem a dogmatikai, a történeti és a bölcsészeti (speculativ) módszereket összekötve kell érvényesiteni a jogtudományok művelésénél és tanitásánál. Leibniz hangsúlyozza nyiltan a jogászi nevelésnek bölcsészeti és történeti megalapozását. „Kész jogász“ csak az lehet, aki nemcsak a törvénykönyvekben, hanem a bölcsészetben s a történetben is otthonos. Különösen az ethikának, logikának és a metafizikának a joggal való kapcsolatát, arra való alkalmazását kell alaposan ismernie a jogásznak. De épúgy a jogtörténetet és az általános történelmet hasonló alapossággal kell tanulnia. Ez a tág látókör fogja képesiteni a jogászt arra, hogy a jogszabályok rengeteg tömegéből ki tudja választani a concret esetre megfelelőt. Viszont ugyancsak Leibniz az aki a legerélyesebben hirdeti a tételes jogtudományok *gyakorlatias jellegét* és sürgeti a jogtanitás gyakorlatiasabbá tételét: a közvetlen forrástanulmányokat (exegetikai gyakorlatok) s a *vitatkozásos* és a *jogalkalmazási gyakorlatokat* (curriculum polemicum, collegium disputatorio practicum).

A legújabb korban és pedig a XIX. század első felében a német észjogi irók, a hatalmas szellemóriások: Kant, Fichte, Hegel, ismét a spekulativ irányt, a szemlélődés és a levezetés módszerét juttatják diadalra a jogbölcselkedésben s ennek hatása alatt a tételes jogtudományokban is a konstruktiv, a dogmatizáló módszer, a fogalomkultusz lesz uralkodóvá. Ezzel szemben az u. n. jogtörténeti iskola tűzi ki most már határozott programmá a jogfejlődés természetes menetének megfigyelését, vagyis a tényleg létező és létezett jogintézmények pragmatikus felkutatását s ezzel a való élet, a mindenkori koreszmék, a szokásjog követését a jog fejlesztésében.

Majd a XIX. század derekán megszületett positivismus, Comte-nak a matematikából, a természeti törvényszerűségekből kiinduló rendszere s az ő követői által megteremtett különböző sociologiai irányok kétségtelen tulzásai feletti szellemi harcok közt épül ki és jut uralomra végül az *eggetemes összehasonlító jogtörténeti módszer* a jogtudományok művelésében, amit másként *genetikus, explicativ* vagy *természettudományi* módszer nevek alatt is emlegetnek. Ennek a módszernek, a jogtudományok ily irányú művelésének folyománya, illetőleg ma még inkább csak követelése, hogy a jogi oktatás, a leendő gyakorlati jogászok kiképzése ne pusztán a tételes jogszabályok ismertetésére, elemzésére, ne csupán a jogszabályok alkalmazásának formai szabályaira terjedjen ki, hanem a leendő gyakorlati jogászt hozzuk közelebb az élethez, a valósághoz, ismertessük meg meg vele az embert, mint a jogügyletek, vagy a bűncselekmények valóságos alanyát, a társadalmi s különösen a gazdasági életet, és annak intézményeit, amelyek közt az ember él s amelyek a jogi szabályok megalkotásának és fejlesztésének mozgató tényezői vagy tárgyai.

A jogtudományok eme különböző módszereivel, ezek-

nek sem történeti, sem dogmatikus kifejtésével ezúttal, mint emlitettem, nem kivánok részletesebben foglalkozni. Csupán jelzem, hogy a jogtudományok módszerének ma is fennálló vitakérdésében nem csatlakozhatom azokhoz, akik a régi észjogi iskola feleleventésével vagy modernizálásával még mindig logikai elmejátékok terrénumául kivánnák tekinteni a jogtudományokat. Ezt az álláspontot tudvalevőleg *Cohen*, az új Kantiánismus egyik főképviselője fejezi ki legridegebb egyoldalusággal, midőn a jogtudományt „a szellemi tudományok matematikájának", a „formális értékelések zárt rendszerének" nevezi, melynek a tényleges életviszonyokhoz semmi köze. De ugyanily egyoldaluan tanitja *Kelsen*, „Hauptprobleme der Staatsrechtslehre" cimű művében, hogy „a jogásznak nem az a feladata, hogy az ember tényleges jogi magatartását causaliter magyarázza, sem az, hogy a jogélet jelenségeit explicative indokolja, hanem, hogy azt normative felfogja", ebből folyólag ő is csak „a tiszta normativ módszert" tartja jogosultnak a jogtudományokban, mert „a jogtudomány a formával és csak a formával foglalkozhatik".

Ezzel a túlságosan elméleti, doktrinär felfogással szemben részemről elvileg a genetikus vagy explicativ, illetőleg *egyetemes összehasonlító történeti módszert* tartom a jogtudományok helyesebb módszerének, anélkül azonban, hogy ennek a módszernek a túlzóit szintén követni akarnám. Amennyire helyes ugyanis, hogy a jog elméleti művelője, a jogtudós s a jogtanár is a reális élet tényeiből, a valóságból induljon ki a jogszabályok tudományos boncolásánál, előadásánál, vagyis ismerje a jog multját és jelenét és pedig nemcsak egy-két, de lehetőleg az összes volt és létező jogrendszereket s ezeket és ezek alapgondolatait, vezérelveit összehasonlitva és objektive értékelve épitse ki a tudományában előjövő fogalmakat, époly túlzásnak

tekintem a jogtudományokban az úgynevezett természettudományi módszer alkalmazását, a jog „természettörvényeinek“ hirdetését, ami rendszerint a fennálló tételes jog alaptalan lekicsinylését hozza magával. Igy legujabban az ismeretes „szabadjogi“ felfogás hivei a törvények hiányai, hézagai vagy merevsége miatt egyenesen a biró „jogalkotási szabadságát“ hirdetik.

A két túlzás közt különben ma már körülbelül kiőrlődött a helyes, igazságos középút, a „vegyes rendszer“ a jogtudomány módszerére nézve is. Mesterien fejti ki ezt a középútat, helyesebben a történeti és a systematikus módszerek összekötésének lehetőségét és szükségességét *Plósz Sándor* a Magyar Tudományos Akadémia 1916. évi naggyülésén mondott elnöki megnyitó beszédében. Ő is a történeti módszernek adja ugyan a pálmát, amely megsemmisitette az észjogi, aprorisztikus gondolkodás uralmát, de készséggel elismeri a systematikus módszer igazságát is, vagyis az összehasonlitó jogtörténet eredményeinek felhasználása mellett nemcsak lehetségesnek, de szükségesnek véli egy *általános jogtudomány* kiépitését. Amennyire jogosult szerinte a szabadjogi iskola támadása a „Begriffsjurisprudenz“ és a „Konstructionsjurisprudenz“ ellen, ép oly túlzás viszont a fogalmat és a konstructiót általában lekicsinyelni. Erélyesen hangsúlyozza azért Plósz, hogy „a jogtudomány nem lehet és nem is csupán a jogszabályok tudománya, hanem egyuttal a jogesetek tudománya is.“ Amint a törvényhozó egy jogszabály alkotásánál a tényleges viszonyokból indul ki, vagyis a szabályokat az élet szükségleteihez alkalmazza, úgy a jogtudománynak is csak ez lehet a helyes módszere, t. i. megismerni az életet, a tényeket, a valóságot s annak szükségleteit kielégiteni. (Akadémiai Értesitő. 1916. évi szeptember 16. 525—537. lap.)

Részemről annál nagyobb örömmel csatlakozom Plósznak eme fejtegetéseihez és módszertani elvi álláspontjához, mert az ő mesteri szavaival csak megerősítve látom „A tételes jog alapelvei és vezéreszméi“ című könyvemben (Budapest, 1908) kifejtett felfogásomat úgy a jogbölcsészet művelésére nézve, melyet már ezen munkámban mint *általános* (alapvető és összefoglaló) jogtudományt óhajtottam kidolgozni, valamint az ott vázolt módszertani álláspontom tekintetében is (id. m. 48—49. l.).

A jogtudományok művelésének, valamint a jogtanításnak a módszerére nézve azonban, ha valóban megnyugtató eredményre akarunk jutni, nézetem szerint különbséget kell tenni az egyes jogi tudományok közt. Bármennyire rokon és részben azonos is mindenik jogi tudomány, vagyis a főtárgyakra, a jog alapproblémáira, a közös alapfogalmakra vonatkozólag mindeniknek lényegben hasonló felfogást kell is hirdetnie, bármennyire meg lehet és meg is kell tehát állapodnunk a módszer kérdésében is egy helyes közös módszerben — ami a mai közfelfogás szerint, mint említettem, az egyetemes összehasonlító történeti módszer — azonban tekintettel az egyes jogi tudományok között levő tárgybeli és minőségi különbségekre, el kell ismernünk, hogy mindeniknek első sorban a közvetlen tárgya és jellege adja meg a legsajátosabb módszerét.

És pedig nézetem szerint a jogi tudományoknak három csoportja közt tehetünk e részben különbséget, a történeti, az elméleti és a tételes jellegű jogtudományok között. A történeti jellegűeknél, minők a jogtörténet, a római jog és az egyházjog, kétségtelenül az oknyomozó tapasztalati módszernek, a sajátosan úgynevezett történeti módszernek kell dominálnia. Az elméleti jellegű jogi tudományok: a jogbölcsészet, a politika, valamint a szintén idesorozott, de egészen önálló jellegűnek is tekinthető köz-

gazdaságtan körében a szintén fontos és elengedhetetlen összehasonlitó jogtörténeti módszer mellett már nagyobb és döntő szerepe van a konstruktiv, a felépitő módszernek. Ma ugyan már a jogbölcsészeti vagy politikai irodalom túlnyomó többsége is nyiltan szakit a merő spekulációval, a hypothezisek, a logikai elmejátékok világával, igy az uj Kantianusok is kifejezetten elvetik a régi értelemben vett természet- vagy észjogot és csak a tételes jogra, és pedig úgy a mult, mint a jelen jogrendszerekre épitenek, ennek ellenére a jogbölcsészet vagy a politika rendszerének kidolgozása, valamint ezen tudományok előadása teljes önállóságot kiván, az irónak vagy az előadónak alkotó erejét, rendszerépitő és kidolgozási képességét keményebb próbára teszi, mint a tételes jogtudományoké.

Ugyanez a helyzet a közgazdaságtanra. Ebben is az egyetemes összehasonlitó jogtörténeti és a konstruktiv módszer egyaránt nélkülözhetetlenek, de még mindig a konstruktiv módszer dominál.

A jogtudományok harmadik s legnagyobb csoportjára, az úgynevezett tételes jogtudományokra nézve (magánjog, büntetőjog, perjog, közjog, közigazgatási jog) viszont az egyetemes jogtörténeti és az elemző, magyarázó módszernek egyenlő súlyt kell biztositani. Ezeknek a tudományoknak, amelyeket értenek rendszerint a jelző nélküli „jogtudományok“ kifejezés alatt, túlnyomóan irott kútfőik (törvények, rendeletek) vannak, az ily tudomány feldolgozója és előadója tehát kész és szabatosan meghatározott anyagot kap, amelynek csupán tudományos rendszerbe öntése, a tételes szabályok alapelveinek és vezéreszméinek kifejtése nyujt alkalmat az önállóságra, a konstruktiv működésre, egyébként a részletek feldolgozásában főfeladatuk a tételes szabályok minél világosabb és biztosabb megismertetése, elemzése s azok helyes alkalmazására való kitanitás.

Bármily egyszerűnek s az elméleti szakok művelői szemében talán kicsinyesnek is tünik fel a tételes jogtudományok munkásainak ilyetén szerepe — hiszen egyik hazai jogbölcsészünk ki is zárja a jurisprudenciát a tudományok közül — alaposabb megfontolás után az ellenkező felfogásra kell jutnia az objektiv birálónak. Ha igaz, hogy a jog a társadalom összetartó eleme, ha igaz, hogy a jog főelve az igazság, az igazság pedig „regnorum fundamentum“, akkor a jogtudományok, és pedig a szorosan vett tételes jogtudományok is, melyek a fennálló jogot s annak alkalmazását tárgyazzák, nem kevésbbé fontosak és nélkülözhetetlenek, mint a többi tudományok, melyek a társadalmi élet más-más oldalát világitják meg is viszik elő a haladás és fejlődés utján.

A jogtudományok helyes tanitása vagyis a jogi pályára készülő ifjúság kimüvelése, azoknak a gyakorlati jogéletben is helytálló jogászokká, vagyis jó tisztviselőkké, birákká, ügyvédekké stb. kiképzése mindenesetre egyik legfontosabb társadalmi és állami érdek. És ezzel elértem előadásom magvához. Ha azt akarjuk, hogy a jövő jogászgenerációk valóban *alaposan képzett s a gyakorlatban is sikeresen, áldásosan működő férfiak* legyenek, a jogtanitás módjának, a jogtudományok kidolgozási és előadási *módszerének* olyannak kell lenni, hogy ezt a fontos célt a lehetőségig biztositsa.

Megfelel-e a jogtudományok mai tanitási módszere ennek a célnak? Ha hű akarok maradni az igazsághoz, itt is csak azt kell mondanom, középen van az igazság. Bizonyára a mai tanulmányi rendünk s tanitási módszerünk magasan felette áll az előző korszakokénak, hiszen hazánkban is az uj alkotmányos idők óta mondhatni mindenik kultuszminiszterünk igyekezett javitani, tökéletesiteni a jogi oktatás rendszerét s különösen 1874-ben, 1883-ban, 1889-ben,

1911-ben, tehát csaknem minden évtizedben uj átdolgozásban részesült a tanulmányi rend. Ennek dacára folyton halljuk a panaszt jogi oktatásunk bajai, visszásságai felől, s mint emlitettem, ugy hazánkban, mint külföldön, kivált a háború előtti években mindenfelé a reformtörekvések, a jogi oktatásnak alaposabbá és sikeresebbé tételére irányuló javaslatok voltak napi renden az elméleti és gyakorlati jogászkörökben.

Az igazság tehát csakugyan az, hogy ha nem szabad is végleg pálcát törnünk a tényleg tapasztalt bajok miatt a mai rendszer felett, viszont hiba lenne szemet hunynunk a felismert ferdeségek és visszaélések felett. Nyugodtan bevallhatjuk azért, hogy jogi oktatásunk rendjét és módszerét, épen a háború hatalmas tanulságai alapján is, alaposan reformálni kell.

Jelen alkalommal nem lehet célom a jogi oktatás összes bajait, ferdeségeit feltárni és az azokra vonatkozó reformeszméket, javaslatokat bemutatni. Csupán egyetlen, nézetem szerint igen fontos reformeszmét óhajtok megvitatni, t. i. egyetemi jogi *előadásainknak* mai módszerét.

A jogtudományoknak hallgatóinkkal közlése a tankönyvek mellett ma is első sorban az előadási órákon tartott felolvasás vagy szabad előadás. Ma azt mondhatom, tulnyomóan a szabad előadás. Amily vonzó s igy gyümölcsöző és üdvös hatásu azonban egy kiváló szónoki képességü vagy legalább kellemes, világos beszédü tanár előadása, viszont kétségtelen, hogy rossz előadótól egy száraz fejtegetés, mely nem képes lekötni a hallgatóság figyelmét, nem nagy eredménnyel fog járni. Sok minden alapos ok mellett bizonyára az is egyik tényezője volt annak, hogy joghallgatóink zöme lassanként elszokott az egyetemi előadások látogatásától és az „in absentia hallgatás“ valóságos rendszerré nőtte ki magát, hogy a jog-

tudományi előadásaink — *tisztelet a fényes kivételeknek!* — általában nem voltak eléggé vonzók. Valljuk be, hogy sok előadó csak a szép előadást, a szavalást vagy a kitűzött kérdésnek exegetikai kifejtését tekintette és tekinti a feladatának s igy előadásaink — mindig tisztelettel elismerve az egyes *mesteri* kivételeket — kivált a tételes tantárgyaké, ma is általában szárazak, formalistikusak.

Pedig nem szabadna elfelednünk, hogy mi is jogtanárok, nem merőben csak szaktudósok vagyunk, akikre nézve teljesen közömbös, hogy előadásunknak van-e gyakorlati eredménye, sikere, hanem mi is az élet, a gyakorlati jogélet számára neveljük a jogászifjúságot. *Vigyük tehát előadásainkat is kissé közelebb az élethez,* tegyük azokat gyakorlatiasabbakká és eredményesebbekké. A joghallgatót igyekezzünk ne csak a törvény szavaival, a §-okkal megismertetni, de a jogszabályok valódi gyakorlati jelentőségét, alkalmazásának titkát, társadalmi horderejét is mutassuk be. És pedig *ne csak szavakkal,* hanem ahol lehet, *a valósággal létező tárgyak, a különböző jogi anyagok szemléltető bemutatásával is.*

Ezzel elértem előadásom másik tárgyához s jogi előadásaink vonzóbbá és sikeresebbé tételére irányuló javaslatomhoz. Vezessük be előadásainkba az ugynevezett *szemléltető módszert,* a *kisérleteket* s e végből szervezzünk a jogi fakultásokon ugynevezett *gyakorlati joganyaggyűjteményeket.*

Valóban csodálatos, hogy mig az oktatásügy többi ágaiban mindenütt elengedhetetlennek tekintik a Comenius által már közel 300 év óta hirdetett szemléltető módszert, az előadás vagy tanitás tárgyának valóságban vagy képekben, rajzban bemutatását, a felső oktatás legtöbb ágában, az orvosi, természettudományi szakon, a műegyetemen pedig a kisérletek nélkül szinte lehetetlennek látszik az

előadás, addig a jogi oktatásban ez a módszer még mindig jóformán ismeretlen s egy-két kezdeményezéstől eltekintve, mint egészen új reformeszméről kell arról beszélnem.

Kétségtelenül igaz, hogy az elméleti és a történeti jellegű jogtudományokban, valamint a tételes jogtudományok egyes részeiben is, igy az elméleti és történeti kérdéseknél ki van zárva a szemléltető módszer és a kisérleteknek megfelelő jogalkalmazási gyakorlatok bevezetése, itt kizárólag az élő szó hatalmára vagyunk utalva, legfeljebb a források közvetlen bemutatásával és megszemlélésével vagy olvasásával tehetünk eleget a fentebbi kivánalomnak. De viszont a tételes jogtudományok legnagyobb részében alig van kérdés, melynél fejtegetéseinket ne lehetne valamely gyakorlati jogi tárgy bemutatásával, kézbeadásával illusztrálnunk.

Ezt a demonstratiót, a szemléltető módszernek és a jogalkalmazási kisérleteknek a jogtudományi előadásokba bevezetését, illetőleg azokkal összekapcsolását fogja lehetővé tenni egy uj egyetemi segédintézmény, melyről még pár szóval megemlékezni kivánok.

Ez az új egyetemi intézmény az ugynevezett *gyakorlati joganyaggyűjtemény*, helyesebben *gyakorlati jogi tárgyak gyűjteménye*. A külföldi egyetemek közül a bécsi egyetemen létezik 1911. óta egy ily intézmény „Institut für angewandtes Recht“ néven. Hasonló célú, de csak a büntetőjogra terjedő intézmények a gráci és a berlini egyetemek kriminalisztikai intézetei, valamint a számos külföldi egyetemen található bűnügyi muzeumok, illetőleg gyűjtemények.

Hazánkban először a kolozsvári tudományegyetem jogi fakultásán vetettük fel és épitettük ki (Helle Károly, Kolozsváry Bálint, ottani kollegáim és csekélységem) egy ily „szemléltető“ vagy amint később elneveztük, „gyakorlati joganyaggyűjtemény“ eszméjét 1912/13-ban. A

mintát és a kezdeményezés ötletét az általam a büntető perjogi előadásaimhoz berendezett és tantermemben elhelyezett ugynevezett *kriminalisztikai gyűjtemény* szolgáltatta. Említett kollegáim javasolták ugyanis, hogy a többi tételes jogtudományok előadói részére is szervezzünk hasonló gyűjteményeket. Igy dolgoztuk aztán ki az összes tételes jogi tantárgyak részére szolgáló „Gyakorlati joganyaggyűjtemény" tervezetét. Ennek mint rendes egyetemi intézménynek felállitása iránt a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézett felterjesztést s a gyűjtemény részletes tervrajzát Helle Károly készitette el.

Ez a felterjesztés hangsúlyozza, hogy az egyetemi jog- és államtudományi karoknak a feladata ugyan első sorban nem a gyakorlati jogászképzés, csak ennek elméleti megalapozása, a jogi tudományok legszélesebb keretű művelése és hirdetése. Azonban ezt az első célt, a hallgatók *elméleti* kiképzését sem szabad öncélnak tekinteni. Nem lehet szemet hunynunk azon tény előtt, hogy az egyetemekre beiratkozott joghallgatók túlnyomó nagy része nem merőben a jogtudományok *hallgatását*, nem a jogtudományok *elméleti művelésére* való kiképeztetését tekinti céljának, hanem *gyakorlati jogászi pályákra* készül. Egyetemeink jogi karai tehát nem merőben jogtudósokat képező, hanem egyben gyakorlati jogászokat nevelő intézetek, a miből következik, hogy az egyetemi jogi oktatásnak olyannak kell lennie, hogy a joghallgató a tudományos elméletek, igazságok és tételek gyakorlati jelentőségéről, horderejéről, a jogi és a gazdasági élet szoros kapcsolatáról is teljes, vagyis a valóságnak megfelelő képet nyerjen.

Fel sem szabad ugyan tételeznünk, hogy a tételes tantárgyak tanárai szaktudományuk ily jelentőségét, azok szabályainak gyakorlati horderejét nem igyekeznének kidomboritani hallgatóik előtt, azonban megfelelő segéd-

eszközök, a tárgyalt jogintézményeknek valóságos, *szemléltető bemutatása* nélkül, a csupán *élőszóval ismertetés* sohasem lesz oly teljes és eredményes, hogy azt a hallgató, aki az életet még nem ismeri s a kérdéses jogintézményt a valóságban még nem látta, első hallásra lelki szemei elé állitsa s annak valódi mibenlétét, alakulatát hiven elképzelje.

Ezt a hiányt kivánja pótolni a „Gyakorlati joganyaggyűjtemény", mely az előadó termek között elhelyezve s minden percben a tanárok rendelkezésére állva, lehetővé teszi, hogy az előadó tanárok a szaktudományuk körében a valóságban előforduló jogi tárgyakat, igy a különböző jogügyleti iratokat, szerződéseket, periratokat, nyilvános könyveket, rajzokat, térképeket, egyes jogintézmények képeit, modelljeit, valamint a jogi kútfőket, törvénykönyveket, rendeleteket, szabályrendeleteket, jogesetgyűjteményeket, hivatalos birói határozattárakat stb. az előadások kapcsán vagy a praktikumi órákon *közvetlenül* bemutathassák és kellő számú másolatokban kezükbe adhassák hallgatóiknak.

Szinte érthetetlen, hogy a jognak, az egyik leggyakorlatiasabb célú és rendeltetésű intézménynek a tanitásánál eddigelé mondhatni ügyet sem vetettek arra, hogy a jogtanuló közvetlenül is meglássa és megismerje azokat az intézményeket, azokat a tárgyakat, amikről a jogtanár beszél és amiknek a gyakorlására, intézésére, alkalmazására akarja képessé tenni, reávezetni, kiképezni a jogtanár a hallgatóit. Én magam is, volt hallgatótársaimmal egyetemben, tanuskodhatom arról, hogy egész négyévi joghallgatói pályámon nem láttam egy keresetlevelet, nem egy váltót, egy vádiratot, egy itéletet, sem telekkönyvet; nem láttam fényképen sem egy börtönt vagy javitóintézetet. S már mint felavatott doctor juris ügyvédjelölt nagy aggodalommal fogtam hozzá principálisom rendeletére a pár sornyi kielégitési végrehajtási kérvény megszerkesztéséhez.

Lehet, hogy egyetemi tanárkollegáim kicsinylő mosollyal fogják kisérni fejtegetéseimet, hiszen egy egyetemi tanár feladata csak nem a kereset, a vádirat bemutatásában vagy szerkesztésére való kitanitásban áll? Pertárat, telekkönyvet, börtönt csak nem az egyetemi tanár kötelessége közvetlenül megismertetni hallgatóival. Ez nem tudományos foglalkozás, ez nem elméleti képzés. Kétségtelenül. Hiszen én magam is hangsulyozni kivánom, hogy a valódi gyakorlati kiképzés csak az egyetemi évek elvégzése után, a különböző gyakorlati jogi pályák kezdő szakára, az úgynevezett joggyakorlati időre való. Azt is elismerem, hogy a jogi alapfogalmak és vezérelvek kifejtéséhez, például a jogképesség, a cselekvőképesség vagy a büntetőjogi beszámitás, a szándék, gondatlanság fejtegetésénél nincs szükség külső segédeszközökre, azonban vitatom emellett, hogy a legtöbb jogi tudomány elméleti kérdéseinek előadása is annyi és oly érdekes külső tárgyhoz kapcsolódik, hogy azoknak *szemléltető bemutatása*, az előadás alkalmával a hallgatók kezébe adása óriási mértékben megkönnyiti az előadó munkáját s az illető elméleti kérdés megértését, annak valódi jelentősége felől biztos és maradandó képzet alkotását feltétlenül elősegiti.

Mint a büntetőjog előadója immár több mint két évtized tapasztalatára hivatkozhatom, hogy a törvény vagy a döntvény szövegének, egy valóságos birói itélet másolatának a hallgatók kezébe adása, a bűntettesek fényképeinek, egyes bűnelkövetési tárgyaknak, vagy a bűntett által létrehozott tárgynak megszemléltetése, egy-egy börtön vagy javitóintézet, siketnémaintézet, gyermekmenhely közvetlen meglátogatása vagy ezek képeinek, tervrajzainak bemutatása mily maradandó nyomot hagyott hallgatóim lelkében, épigy a valóságban megtörtént bűnesetek perrendszerű letárgyalása s aztán a valóságban hozott birói itéletek be-

mutatása mily élénk érdeklődést keltett az összes hallgatóságomnál. S azt hiszem, hogy ez nemcsak a büntetőjog, de a többi jogtudomány tárgyalásánál is ugyanigy van. A különböző jogi tárgyaknak, intézményeknek valóságos vagy másolatban, képekben bemutatása, vagyis a *szemléltető módszernek* a körülmények szerint lehetséges alkalmazása megkönnyiti, elősegiti az elméleti fejtegetéseket, anélkül, hogy az előadás tudományos jellegét leszállitaná vagy popularizálná.

Hiszen, hogy a jogtudomány „kiválóan gyakorlati tudomány", ezt épen Plósz Sándor a magyar jogtudománynak mindnyájunk által legtiszteltebb s a külföldi tudományos világ előtt is közelismerésben álló képviselője fejezte ki a legvilágosabban a fent emlitett elnöki megnyitójában. S ő fejti ki ugyanitt, hogy az elmélet és a gyakorlat között a jog művelésében „nem létezik és nem is létezhetik ellentét", mert minden gyakorlat elméletet feltételez. Azonban ellentét lehetséges és tényleg ily ellentét fenn is áll s nagyobb mértékben, mint más tudományok körében: a gyakorlati *jogászok* és az úgynevezett elméleti *jogászok*, vagyis a jog tanitóinak elmélete között. A gyakorlati jogászok tudniillik gyakran hibás, elavult vagy önalkotta felületes elméletet követnek, viszont az elméleti jogászok, a jogtanárok, gyakran csak a jogszabályból, vagyis abstrakciókból indulnak ki, amelyek fogalmilag nem fedik teljesen a valóságot, igy esik meg, hogy eltávolodnak a reális élettől, elvesztik érzéküket a valóság felismerésére. Pedig, hogy aztán az ily elméleti, tudományos tévedések, az ily „téves jogi theóriák" minő súlyos következményekkel, néha rettenetes szenvedésekkel járnak, erre találóan mutat rá a büntetés céljának helytelen felfogására, ami a régi kegyetlen büntetéseket előidézte és az önvallomás jelentőségének túlbecsülésére, ami pedig a tortura borzalmait hozta létre.

Epen Plósz veti fel ezek alapján, hogyan kerüljük el ezeket a hibákat, „*hogyan tegyük a jogtudományt gyakorlatiabbá?*“

Ugyanezt sürgeti és pedig a legerélyesebben perjogi tudományunk másik kiváló művelője, *Magyary Géza.* Szerinte is valamennyi reformkérdés közt „legfontosabb a jogi oktatás *gyakorlatibb* iránya“. Hogy jogi oktatásunk nem elég eredményes, ennek egyik oka abban is rejlik, hogy a tanitás és az élet közt nincs meg mindig a teljes összhang. „Mi sokat és sokfélét tanitunk, de nem mindig úgy, hogy az az életben könnyen volna értékesithető és nem mindig azt, ami az életben nagyon szükséges.“ Teljes mértékben jogosult tehát Magyary szerint is az a kivánság, hogy *jogi oktatásunk jobban alkalmazkodjék az élet szükségségleteihez.* Ez nem ezt teszi, hogy jogi oktatásunkat kivetkőztessük tudományos jellegéből, hanem azt, hogy „a legelvontabb tudományos kérdéseket is úgy kell taglalni, hogy a hallgató mindig lássa az élettel való szoros összefüggésüket.“

Ime e két kiváló elméleti jogászunk legteljesebb mértékben elismeri és kivánja a jogtudományok egyetemi tanitásának gyakorlatiasabbá tételét és nem féltik ettől az iránytól, a hallgatók előtt a jog gyakorlati értékének szemmel látható kidomboritásától, a gyakorlati érzék, a közgazdasági szellem megteremtésétől az egyetemi oktatás tudományos jellegét.*

* Ugyanezt a gondolatot fejti ki Berzeviczy Albert, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, aki a gyakorlati jogélettől szintén teljesen távol áll, „Közművelődésünk és a harmadik egyetem“ (1894.) cimű tanulmányában „Nincs szerencsétlenebb félreértés, úgymond, mint az, amit a gyakorlatnak a tudománnyal, az életnek az elmélettel való szüntelen ellentétbe helyezése szül. A magasabb civilizáció egyik legnemesebb vivmánya, hogy benne a tudomány gyakorlativá lesz, megszünik elvont, meddő elmegimnasztika lenni, viszont a gyakorlat tudományossá válik, vagyis a közönséges mesterség lélekölő gépiességén felülemelkedik.“ (Tanulmányok, II. kötet, 389. l.)

Anélkül, hogy a gyakorlati joganyaggyűjteményektől várnám a feltétlen biztos eredményt, az elméleti és gyakorlati jogászok kölcsönös egyoldalúságának megszüntetését, mégis meg merem kockáztatni az állitást, hogy a gyakorlati jogi tárgyak anyaggyűjteményének felállitása és azoknak az egyetemi előadások keretében felhasználása egyfelől *az egyetemi előadások vonzerejét és eredményességét növelné,* közelebb hozná a tudományos fejtegetéseket a a valósághoz, alkalmat adna a tanárnak a jogi szabályok értékének, jelentőségének szemmel látható, kézzel fogható bemutatására, másfelől azokat a tanárokat, akik az ily gyűjtemények szervezését, berendezését és állandó felfrissitését, a gyakorlati jogélet ujabb és ujabb tárgyainak megszerzését, összeállitását vállalják, szóval akik nem tartják méltóságukon alulinak az ily jogi tárgyakkal való bibelődést, azokat közelebb hozná a gyakorlati élethez, módot és alkalmat nyujtana nekik, hogy az illető tudomány tanitásának a gyakorlati életben történő valóságos felfogását, alkalmazását, a jogszokást állandóan figyelemmel kisérjék és igy *magukat a tanárokat is állandó összeköttetésben tartaná a gyakorlattal,* az élettel s megóvná őket az elméleti, helyesebben tanári egyoldalúságtól. Ez aztán közvetve magának *az illető jogi szakmának a tudományos művelésére is jótékony kihatással lenne,* a jogi tankönyvek és más tudományos munkák belső értékét is emelné, használhatóbbakká, a gyakorlati jogászokra is tanulságosabbá tenné azokat.

A gyakorlati jogi tárgyaknak ily gyűjteményekbe foglalását és szakszerű elrendezését tehát úgy a joghallgatók, helyesebben jogtanulók, mint a jogtanárok és a jogtudomány érdekei egyaránt igazolják és szükségessé teszik. A joghallgatókra könnyebbé és sikeresebbé tenné egyes tantárgyak megértését és megtanulását, a jogtanároknak módot nyujtana a gyakorlati élet tényeinek állandó szem-

mel tartására s a gyakorlat tévedéseinek, ingadozásainak megszüntetése végett a felszólalásokra, ezzel a gyakorlati jogászok hibáinak feltárására s helyes irányba terelésére is, ezenfelül gyakorlatiasabbá tenné a jogi irodalmat, megóvna a fogalmi kultusz túltengésétől, a gyakorlati élet figyelembe nem vételétől.

De még egy további és nem kisebb jelentőségű üdvös hatást is remélhetünk a gyakorlati jogi tárgyak ily gyüjteményeitől, t. i. *a praktikumok,* a tételes jogi tantárgyakból tartandó *gyakorlatok* meghonosodását, népszerübbekké és eredményesebbekké váltát.

A praktikumok kérdése jogi oktatásunknak még mindig egyik legmostohább gyermeke. Mig az orvosi, a természettudományi, sőt a bölcsészeti fakultások tanrendjeiben a rendszeres tudományos előadások, a főkollegiumok mellett a praktikumoknak egész sorozata van kötelezőleg előirva a hallgatókra s ezek részére külön termek, gyakran önálló épületek állnak az illető tanárok rendelkezésére, nálunk a jogi karon s valljuk be, mind a négy egyetemen, fehér holló egy-egy praktikum hirdetése. Egyes tanárok ugyan elismerésre méltó buzgalommal tartanak régóta 1—2 órás praktikumot, amelyeken azonban leggyakrabban könnyebb jogesetek megbeszélésével, szóbeli tárgyalások tartásával, a büntetőjog-tanárok ujabban kriminalisztikai kisérletekkel igyekeznek a jogszabályok gyakorlati alkalmazása felől tájékoztatni a praktikumokra *önként vállalkozó* hallgatóikat. Azt is elismeréssel kell kiemelnem, hogy hallgatóságunk érdeklődik a hirdetett praktikumok iránt. Én magam is például mint jogakadémiai, majd mint egyetemi tanár minden éven hirdettem büntetőjogi praktikumot és mondhatom, rendes hallgatóim legjava része mindig szorgalmasan vett részt azokon, sőt igen gyakran más évfolyambeliek is látogatták azokat,

és igen sokszor a legszebb eredménnyel dolgoztak. Akárhány nagy bűnper egész lefolyását elkészitették irásban és pompás szóbeli főtárgyalásokat tartottak a *megtörtént* nevezetesebb bűnesetek felett.

Kollegáink tulnyomó része azonban állandóan idegenkedik a praktikumok tartásától. Szinte lekicsinylik, az egyetemi tanárokhoz nem méltó foglalkozásnak tekintik ezt. Mik ennek az okai, azt most nem kutatom. Egy oka azonban mindenesetre az is lehet, hogy ma nincsenek megfelelő segédeszközeink az ily praktikumok kényelmes és sikerrel kecsegtető megtartására. Hogy a praktikumokon minél nagyobb számmal, sőt tulajdonképen az összes hallgatóink részt vehessenek és dolgozhassanak, ehez legelső elemi feltétel *egy jól felszerelt joganyaggyüjtemény*, melynek kézikönyvtárából minden résztvevő hallgatónak kezébe adhassuk a tárgyalás alá vett törvénykönyvet, iratszekrényeiből pedig a megfelelő jogügyleti iratokat vagy más jogi tárgyakat.

Ugy sejtem azért, hogy a gyakorlati jogi anyaggyüjtemények felállitásával és szakszerü berendezésével egy uj korszaka fog kezdődni egyetemeinken a praktikumoknak. Egy külön erre a célra szolgáló terem, melyben az *egyes tételes tantárgyak* részére *külön szekrényekben* lennének *systematikusan csoportositva* a gyakorlati jogélet tárgyai, főleg ügyiratai, egy külön szekrény pedig a szükséges *kezi könyvtárat* tartalmazná, a fontosabb törvénykönyvek, rendeletek, szabályrendeletek, jogesetgyüjtemények, birói határozattárak megfelelő számu példányaival, egy másik közös szekrény pedig a *nyilvános könyveket:* telekkönyvet, cégjegyzékeket, anyakönyveket, hivatali ügyviteli könyveket, statisztikai adattárakat, táblázatokat, térképtárat stb. egy ily gazdag anyaggyüjtemény bizonyára animálná magukat a tanárokat is. hogy praktikumokat

tartsanak s igyekezzenek a praktikumokat azzá fejleszteni, aminek igaz rendeltetésük szerint válniok kell: *a jogalkalmazás iskoláivá*, illetőleg *laboratoriumaivá*.

A praktikumok jelentősége, szükségessége és módszere felől köztünk jogtanárok között is nagy véleményeltérések vannak. Ismeretes, hogy a jogi oktatási reformtervezetek csaknem kivétel nélkül a tételes tantárgyakból kötelezővé kívánták tenni az egyetemeken és jogakadémiákon a gyakorlatokat és pedig irásbeli gyakorlatokkal összekötve. Sokan ennek a kivihetetlenségét hangoztatva, különösen a népesebb egyetemeken, egyszerűen feleslegesnek és céltalan kisérleteknek hirdették azok forszirozását. Mások, igy például Magyary Géza, elismerik a kötelező gyakorlatok nagy fontosságát, az „azokban rejlő nagy oktató erőt“, de a három alapvizsga és a kolloquiumok mellett annak keresztülvitelét idő hiánya miatt látják kivihetetlennek. Bármennyire elismerem ez utóbbi fontos gyakorlati akadály fennforgását, legyen szabad ezzel szemben mégis arra utalnom, hogy a kisebb egyetemeken a kötelező gyakorlatoknak csakugyan nincs semmi akadálya, a népesebbeken, különösen a budapesti jogi karon pedig mindenesetre speciális intézkedésekkel, a magántanárok igénybevételével lehetne a keresztülvitelt megkisérelni. És aztán lehet a talán túlnagy számú hallgatóságot csoportokban megdolgoztatni, viszont lehetnek oly gyakorlatok, például egy felolvasott jogesetről rögtönzött dolgozat készitése, melyekben igen nagyszámú hallgatóság egyszerre résztvehet. Minden egyes hallgató dolgozatának külön megvitatása felesleges, elég a tanár részéről való átnézés és megjegyzéseinek nyilvános közlése.

Egyébiránt ez a kérdés is bármennyire szivemen fekszik, nem tartozik jelen előadásom keretébe, csak mint a gyakorlati jogi tárgyak anyaggyűjteményének szervezésére egy fontos indokot kivántam azt felhozni s ezzel kapcsolatban

annak a nézetemnek kifejezést adni, hogy a kötelező gyakorlatokat, mint a jogalkalmazás művészetébe való bevezetést s ezzel joghallgatóinkban bizonyos mérvű *gyakorlati érzék belecsepegtetésére* szolgáló nagyfontosságú módozatot jogi oktatásunk reformjának egyik legszükségesebb részlete gyanánt tekintem és az annak keresztülvitele ellen felhozott tiszteletreméltó aggályokat túlzottaknak látom. Különösen, ha az általam megbeszélt gyakorlati joganyaggyűjtemények tényleg szerveztetnek mindenik egyetemen, ez esetben még a kötelező gyakorlatok meghonositása előtt, a mai önkéntvállalkozási rendszer mellett is nagyobb eredményt és nagyobb népszerűséget merek jósolni a praktikumoknak.

Intézetté fejlesszük-e, illetőleg nevezzük-e aztán ezeket a gyűjteményeket, ezt még nyilt kérdésnek kell tekintenünk. Sperl az „Institut für angewandtes Recht“, Gross, a legközelebb elhunyt gráci tanár és Liszt, berlini tanár a „Kriminalistisches Institut“ elnevezéssel gyűjteményüknek a gyakorlati jogászok részére való használhatóságát is akarják dokumentálni. Részemről megelégedném a szerényebb „gyűjtemény“ névvel, ami kifejezi, hogy itt egyetemi, tehát elméleti, tudományos célú intézményről van szó, mely ugyan a gyakorlatra készit elő, de mégis csak oktatási jellegű.

Még csak a szemináriumok és praktikumok, illetőleg a szemináriumi könyvtárak és a gyakorlati joganyaggyűjtemények viszonyáról kivánok pár szót mondani.

Sokan, különösen az egyetemi tanárkollegáim közül, bizonyosan azt fogják az előbbi fejtegetéseim ellen vetni, hogy nem fontosabb-e a jogi s általában az egyetemi oktatás jövő tejlődése szempontjából a *szemináriumok fejlesztésére*, törekedni vagyis minél gazdagabb szemináriumi könyvtárak létesitése és minél élénkebb *szemináriumi tudományos munkálkodás* megteremtése, a hallgatóságnak erre buzditása legyen inkább a programmunk. Ezt a bizton várható ellenvetést

azért említettem fel, hogy jóelőre kifejezhessem, miszerint a szemináriumoknak annyira kívánatos fejlesztése semmiképen sincs ellentétben a praktikumok és a gyakorlati joganyaggyűjtemények felkarolásával és hasonló fejlesztésével. A kettő két különböző dolog, melyek mindenike más célt szolgál s épen mindkettőnek egyenlő melegséggel ápolása és fejlesztése fogja előrevinni jogi oktatásügyünket.

Senki sem pártolhatja nálamnál melegebben a szemináriumok fejlesztését s nem lelkesedhetik jobban az egyetemi hallgatóság tudományos tevékenységének minden eszközzel elősegitésén. Eddigi tanári működésem alatt magam is minden lehetőt megtettem a magam szerény eszközeivel hallgatóimnak a tudományos munkálkodás iránti kedvük felkeltésére. Úgyde azzal mindnyájan tisztában vagyunk, hogy a szemináriumok és a szemináriumi könyvtárak feladata egyenesen és kizárólag a tudományos munkásság elősegitése lévén, abban hallgatóságunk összes, sőt a nagyobb része sem vehet részt. Bármennyire óhajtjuk és törekszünk is arra, hogy minél több hallgatónkban ébresszünk hajlamot és kedvet a nagyobb tudományos munkák tanulmányozására és önnálló tudományos dolgozatok készitésére, aránylag mindig csak a hallgatóságunk kis része fog erre vállalkozni, akik erre képességet, tehetséget éreznek magukban. S tekintve a tudományos munkásság természetét, arra alig is lehet gondolnunk, hogy a szemináriumban való részvételre összes hallgatóinkat kötelezzük. A szemináriumi könyvtár és a szemináriumi munkálkodás marad jövőre is, mint eddig volt, a kiválóbb és szorgalmasabb hallgatóink, tehát egy kevésszámú tudományszomjas csapat terrénuma, tudományos műhelye.

A praktikumok és ezek segédintézménye, a gyakorlati joganyaggyűjtemény ezzel szemben az egész jogtanuló ifjúság részére szólnak. A törvénykönyveket, rendeleteket,

szabályrendeleteket, általában a jogforrásokat, a különböző nyilvános könyveket, szerződéseket, jogi tárgyakat nemcsak a jelesebb, szorgalmasabb, de kivétel nélkül minden hallgatónak ismernie kell. Épúgy a jogalkalmazás felől, a törvényértelmezés, a jogügyletek formái, a közigazgatási és birói tevékenység mibenléte, a határozatok kellékei, helyes szerkesztése stb. felől minden hallgatót tájékoztatni kell. S erre, akár tetszik, akár nem a joghallgatóknak, reá kell szoritanunk mindeniket, mert ezeknek az ismerete hozzátartozik az illető tételes jogi tantárgy megértéséhez és szabályainak helyes felfogásához.

A jogi szemináriumok és praktikumok tehát igen szépen megférnek egymás mellett, sőt valósággal kiegészitik egymást. A szemináriumok alkalmat nyújtanak a hallgatóknak a mélyebb tudományos buvárkodásra és a jogtudományok önnálló művelésére való előkészületre, ezek a valóban tudományszomjas és tudományos pályára készülő joghallgatóink *laboratóriumai;* a praktikumok pedig reávezetik a hallgatókat a jog gyakorlati jelentőségének kézzelfogható megértésére, a jogszabályoknak a valóságban felmerült esetekben való alkalmazására, ezzel jövendő élethivatásuk feladatainak helyes felfogására. Egyik épenoly fontos, mint a másik s az egyetemi jogi oktatás eredményessége szempontjából egyiket sem lehet a másikkal szemben lebecsülnünk. Bármennyire igaz, hogy az egyetem feladata a tudományok hirdetése és művelése, az bizonyos, hogy az egyetemi jogi oktatás közvetlen célja még sem egyedül jogtudósok kiképzése, hiszen a tudori szigorlatokat is csak az egyetemi négy évi jogi tanfolyam elvégzése után lehet letenni. A mai jogi és államtudományi tudorság pedig, nem lehet eltagadni, képesitő cim s a jog- és államtudorok legnagyobb része nem a jog- és államtudományok elméleti művelésére való képesség megszerzése végett teszi le a

szigorlatokat, hanem azért, hogy a közigazgatási vagy birói, ügyvédi stb., szóval valamely gyakorlati pályán előhaladhasson. Ha ezt tudjuk és nem tagadjuk, akkor nem szabad lesajnálni a praktikumokat, sőt minden tételes jogtudomány tanárának kötelessége, hogy akár az előadások, a fő- vagy speciálkollégiumok keretében, akár külön órán igyekezzék az elméleti fejtegetések gyakorlati értékét demonstrálni hallgatói előtt.

Ennek a demonstrátiónak a segédeszköze a gyakorlati joganyaggyűjtemény, mely igy egyenlő jelentőségű a szemináriumi könyvtárral s amint egy berendezett egyetemi jogi kar nem lehet el szemináriumi könyvtárak nélkül, épen ilyen nélkülözhetetlen egyetemi segédintézménynek tekintendő a joganyaggyűjtemény is, melynek egy jogi karon nem szabad hiányoznia. A budapesti és a kolozsvári egyetemek jogi karain alig pár éve a kultuszminiszterium támogatásával sikerült végre, lehet mondani, ideálisan szép szemináriumi helyiségeket és könyvtárakat szervezni és berendezni. a pozsonyi és debreceni új egyetemek jogi karain is most vannak berendezés és felszerelés alatt a szemináriumok, ennek az eléggé alig dicsérhető kulturális munkának folytatása, helyesen kiegészitése lenne mindenik egyetemen egy-egy gyakorlati joganyaggyűjtemény szervezése is.

Milyen legyen egy jól berendezett gyakorlati joganyaggyűjtemény, erre nézve eddigelé három minta áll előttünk. Egyik a bécsi egyetem jogi fakultásán *Hanns Sperl* által berendezett *„Institut für angewandtes Recht“*, másik a kolozsvári egyetem jogi karán 1914 folyamán szervezett gyakorlati joganyaggyűjtemény, harmadik a mi pozsonyi egyetemünkön a szervezés stádiumában levő gyűjtemény.

A Hanns Sperl féle *bécsi* „intézet“ csupán a polgári jog és a polgári jogszolgáltatás körére terjed ki. Az 1914 ben megjelent katalogus (Bestandverzeichnis) szerint az intézetben mintaszerű csoportositással vannak összeállitva a magánjog, annak különös ágai, a polgári jogszolgáltatás és annak speciális fajai körébe tartozó jogi tárgyak, főleg a különböző jogügyleti és perbeli iratok. Az intézetnek külön tisztviselője van, aki az igazgató utasitása szerint gondoskodik a szükséges ujabb iratok beszerzéséről, lemásolásáról, az intézet állandó

felfrissitéséről. Sperl megjegyzése szerint az intézet, jóllehet 1911-ben kezdte meg annak berendezését, még csak fejlődésének kezdetén áll, teljesnek nem mondható. A már összegyűjtött anyag is azonban (két teremben. 8—10 szekrényben) elég gazdag arra, hogy tanitási és tanulmányozási célra felhasználtassék. A dolog természetéből folyik, hogy az intézet anyagát állandóan szaporitani, az elavultakat új tárgyakkal kicserélni törekszik Sperl, igy vélvén elérni azt a célt, hogy az a mindenkori tényleges jogélet szemléltető tükre legyen.

A *kolozsvári* jogi fakultás „joganyaggyűjteménye" már jóval szélesebb körű mint a bécsi. Felöleli a büntetőjogot, a közigazgatási jogot, a jogtörténetet és külön kriminalisztikai gyűjteményt és közös kézikönyvtárat is tartalmaz. Összesen nyolc osztályra tagozódik (mindenik külön szekrényben elhelyezve), úgymint: 1. magánjog, 2. hiteljog, 3. polgári perjog, 4. büntetőjog és büntető perjog, 5. közigazgatási és pénzügyi jog, 6. igazságügyi és közigazgatási szerszervezet, nyilvános könyvek, statisztika, 7. jogtörténet és kézikönyvtár, 8. kriminalisztikai gyűjtemény (külön az egyik kisebb teremben). A gyűjtemény egy öttagú bizottság, illetőleg a tételes jogok tanárainak felügyelete alatt áll, akik az egyes csoportok szakszerű berendezéséről és az ujabb tárgyak beszerzéséről maguk gondoskodnak.

Lényegében a kolozsvári gyűjtemény mintájára készült el a *pozsonyi* egyetem jog- és államtudományi fakultásának gyakorlati joganyaggyűjteménye, illetőleg annak tervezete. Ez lesz ezidőszerint a legteljesebb ilynemű gyűjtemény, mely kiterjed az összehasonlitó jogra, a közjogra és a nemzetközi jogra is s igy valóban az összes tételes jogokat fel fogja ölelni, sőt a merőben elméleti tudományok (egyházjog, politika, római jog) köréből is a nevezetesebb jogtörténeti, illetőleg összehasonlitójogi anyagokat tartalmazni fogja. Tájékoztatásul egy teljesen berendezett gyakorlati joganyaggyűjtemény felől azért itt közlöm a mi gyűjteményünk tervezetét és berendezését.

A pozsonyi joganyaggyűjtemény tiz osztályra oszlik, úgymint:

I. csoport. *Jogtörténet és összehasonlító jog.* Ezen csoport szekrénye tartalmazza egyfelől a római jogra, az egyházjogra, az európai és a magyar jogtörténetre vonatkozó gyűjteményes munkákat és emlékeket (corpus juris civilis, corpus juris canonici, leges barbarorum, váradi regestrum, közép- és ujkori jogkönyvek stb., boszorkányperek aktái, régi okiratok, papirusemlékek, céhemlékek, jegyzőkönyvek), másfelől a nemzetközi joganyagokat, a mai külföldi jogok nevezetesebb kútfőit, idegen kodexeket és gyűjteményes munkákat (Annuaire de la legislation comparée, különböző Vergleichende Darstellungen, nemzetközjogi gyűjteményes müvekot, nemzetközi szerződéseket, ratifikációkat, nemzetközi értekezletek és aktusok jegyzőkönyveit, diplomáciai és konzulátusi jelentéseket, diplomáciai jegyzékeket és jegyzékgyűjteményeket (vöröskönyv, sárgakönyv stb.).

II. csoport. *Magánjog.* Itt vannak összegyűjtve és csoportositva a különböző, ma fennálló hazai egyesületi alapszabályok, alapitó levelek, házassági szerződések, törvényesitésre és örökbefogadásra vonatkozó okiratok, adásvételi, csere, ellátási, életjáradéki, bérleti, haszonbérleti, kölcsön, haszonkölcsön, letéti, szolgálati, vállalkozási és alkuszi, megbizási, társasági és zálogszerződések, egyességek, tartozás elismerési, kezességi nyilatkozatok, mindenféle végrendelkezések és örökösödési szerződések.

III. csoport. *Hiteljog.* Itt vannak összegyűjtve és rendszeresen csoportositva a különböző kereskedelmi társasági szerződések, részvénytársasági és szövetkezeti tervezetek, aláirási ivek, alapszabályok, közgyülési jegyzőkönyvek, a kereskedelmi forgalomban előforduló különböző értékpapirok, váltók, keresdedelmi utalványok, hitellevelek, kötelező jegyek, csekkek, biztositási kötvények, fuvarlevelek, rakjegyek, közraktári jegyek, kiadói szerződések, alkuszi kötjegyek, óváslevelek, tőzsdei szelvények, árfolyamlapok stb.

IV. csoport. *Nyilvános könyvek.* Itt helyezvék el a telekkönyvek teljesen hü másolatokban, okmánytárral, cégjegyzékek, védjegyszabadalmi-, mustra- és minta-, valamint hajólajstromok, az ezekkel kapcsolatos összes kiadmányok és iratok.

V. csoport. *Peres és perenkivüli eljárás.* Itt vannak összegyűjtve és rendszeresen csoportositva a különböző alkatú polgári pereknek összes aktái a különböző forumok szerint, makacssági iratok, perbeli egyességek, különösebb, az anyagi jog szempontjából fontossággal biró keresetek, itéletek, csőd, gondnokság alá helyezési, megsemmisitési, birói letétbehelyezés iránti s általában a különböző birósági perenkivüli eljárások aktái, a különböző birósági ügykezelési könyvek.

VI. csoport. *Büntetőjog és büntető perjog.* Itt vannak rendszeresen csoportositva egyrészt az anyagi büntetőjogot érintő tárgyak, igy bűnügyi embertani és-lélektani kisérletek leirásai (gyermek- és tanuvallomási lélektan iratai), büntettesek élettörténete, környezettanulmányok, typikus bűnesetek leirásai, rajzai, szakértői leirások (elmeállapotról, mérgezésről, gyermekölésről, robbanásokról stb.), másrészt a különböző büntető birósági ügyek összes iratai, járásbirósági, törvényszéki, esküdtbirósági, vádtanácsi, kir. itélőtáblai, kir. kuriai határozatok, nevezetesebb bűnügyekben készült vádiratok, védbeszédek, esküdttekhez intézett kérdések, jogegységi határozatok, a fiatalkorúak biróságának összes ügyiratai, patronage-ügyre vonatkozó iratok, gyermekvédelmi akció iratai, patronage-egyletek alapszabályai, birósági és ügykezelési könyvek, a büntetések végrehajtására vonatkozó iratok, kegyelmezési, kártalanitási iratok, bűnügyi nyilvántartás iratai stb.

VII. csoport. *Kriminalisztikai gyűjtemény.* Itt vannak elhelyezve muzeális összeállitásban a bűnelkövetési eszközök egyes typikus példányai, a büntettesek személyazonosságának megállapitására vonatkozó különböző módszerek tárgyai (embertani mérési, daktyloszkopiai eszközök), ezekre vonatkozó fényképek, táblázatok, büntettesek fényképei, irásai, koponyamodellek, tolvajnyelv szótára, a büntetésvégrehajtási eszközök vagy intézetek (börtönök, dologházak, javitóintézetek) modelljei, fényképei, ezek tervrajzai, rendtartásai stb.

VIII. csoport. *Közjog és közigazgatási jog.* Itt vannak elhelyezve az állami cimerek, vezérlobogók, tengerészeti lobogók képei, a trónöröklésdés rendjét és a királyi nemzetség elágazását feltüntető grafikus táblázatok, törvény-, királyi és miniszteri rendeletpéldányok, nemesi levelek, főnemesi cimeket adó privilegiumpéldányok, miniszteri ügyiratminták (lehetőleg minden miniszteriumból), a képviselőválasztási jog fejlődését feltüntető táblázatok, a képviselőválasztások érvényessége tárgyában eljáró biróságok (Kuria, képviselőházi biráló bizottságok) iratai, határozatai, összeférhetetlenségi ügyekben hozott

határozatok és erre vonatkozó iratok, mentelmi esetek tárgyalására vonatkozó iratok, képviselőházi és főrendiházi, valamint delegácionális napirendek, jegyzőkönyvek, irományok, naplók, házszabályok, állami részletes költségvetések, zárszámadások.

A *közigazgatás* különböző ágaira vonatkozó typikus akták és szabályzatok, az állami, törvényhatósági és községi háztartásra, az adókra, jövedékekre, illetékekre, dijakra vonatkozó fontosabb iratminták, a magyar közigazgatási szervezet fejlődését feltüntető grafikus táblázatok, a közigazgatási jogorvoslati rendszer grafikus táblázata, a közigazgatási és a hatásköri bíróság ügyiratai, határozatai, a közigazgatási végrehajtás bemutatása.

IX. csoport. *Statisztika és térképtár.* Itt vannak elhelyezve a statisztikai adatgyűjtési minták, a feldolgozási táblák mintái, grafikonok, adatgyűjtési rendeletek, számológép, az országos statisztikai hivatal kiadványai (mintaképen), az ország közállapotáról szóló legujabb miniszteriumi jelentés, a bíróságok, az ügyvédség, a közjegyző intézmény szervezetét és beosztását feltüntető táblázatok. A térképtárban az államterület közjogilag fontos történeti alakulását feltüntető térképek, a képviselőválasztókerületek beosztását feltüntető térképek, a magyar állam és az osztrák-magyar monarchia katonai parancsnokságainak és hadkiegészitő kerületeinek beosztását feltüntető térképek stb.

X. csoport. *Kézikönyvtár.* Állománya: a Corpus juris Hungarici (célunk a Corpus juris összes kiadásaiból egy teljes gyűjtemény összeállitása), az Országos Törvénytár (teljes folyam), a Közigazgatási Törvénytár, egyes törvénykönyvek vagy fontosabb tételes jogi törvények külön kiadásai több példányban (a praktikumi órákon leendő használatra), az Igazságügyi Közlöny és az Igazságügyi Javaslatok Tára, az Igazságügyi Orvosi Tanács Munkálatai, miniszteri javaslatok, azok indokolásai, matériáléi, Jogegységi Határozatok Tára, jogesetgyűjtemények, praktikumi gyűjtemények.

Tekintetes egyetemi közgyülés!
Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Kifejlett és berendezett egyetemeken az a szokás, hogy az évmegnyitó ünnepélyes egyetemi közgyülésen az uj rektor székfoglaló beszéde után a rektort adó fakultás dékánja intéz üdvözlő, illetőleg buzditó beszédet az egyetemi ifjúsághoz. Mint megválasztott dékánt, engemet illet most ez a kötelesség is. Mint az ifjúság őszinte barátja, akinek legfőbb ideálom és törekvésem mindig az volt, hogy ifjainkat csekély tehetségem szerint elősegitsem tudományos törekvéseikben és választott életpályájukon, legnagyobb örömmel s szivem egész melegével vállalom ezt a feladatot.

Sajnos, hogy ezzel a kedves kötelességemmel oly röviden végezhetek. Akikhez szólanom kellene, azok közül bizony alig látok itt egynéhányat. Kedves hallgatóinknak legalább is 90%-a még mindig a különböző csatatereken küzd, harcol, ontja ifjúi vérét a hazáért, érettünk, itthonmaradottakért. Ha tehát hallgatóink igazi tömegéhez akarok szóllani, nem tehetek mást, mintha a képzelet szárnyain elröpülök hozzájuk a lövészárkokba, az égbenyuló sziklahegyek ormaira, az idegen, eddig alig ismert folyók hidfőihez, a tőlünk sok száz és ezer kilométer távolságban levő fogolytáborokba és minden áldást kivánok reájuk, a mi szeretett ifjú hőseinkre, fiainkra, rokonainkra, jó barátainkra.

Legbuzgóbb imánk száll fel naponta s szálljon fel most is ez ünnepen az Egek Urához, hogy óvja és segitse ott Önöket, kedves hallgatóink, az ezer veszély között, vezesse vissza mielőbb sértetlenül és diadalmasan a mi karjaink közé és Alma Materünk kebelére. Adja meg a Mindenható Önöknek vérük hullásáért a végső diadalt, érjék el önvédelmi háborúnknak azt a legfőbb célját, hogy ezeréves hazánk önállóságát, függetlenségét, békés felvirágzását minden időkre biztositottnak mondhassuk. Legyen jutalmuk ifjú hőseinknek a pótolhatatlan veszteségekért, amiket testi épségükben, előmenetelükben szenvedtek és még szenvedni fognak, az a megnyugtató tudat, hogy a XX. század örök szégyenfoltját, az emberietlen világháborút, melyet az orosz-francia-angol diplomácia telhetetlen irigysége kényszeritett reánk, a magyar nemzet s főként annak mai ifjúsága becsülettel s a régi dicsőséggel megharcolta és nemcsak hazánkat mentette meg a reátört félvilág ellen, de a rettenetes véradóval hozzájárult a nemzetközi jog ideáljának, sokak szerint ugyan csak utópiájának, a népek testvériségének, az állandó békének a kivivásához vagy legalább az előkészitéséhez is.

Legyenek meggyőződve fiatal barátaink, akik az egyetem padjai helyett most a harctereken hallgatják a világtérképét ujraformáló ágyúk dörejét vagy a hadi fogság keserű kenyerén elmélkednek jövőjökön, hogy mi, az itthon maradottak egy percre sem felejtkezünk meg önökről s minden gondolatunk és törekvésünk az, hogy önöknek ha visszatérnek, minden lehető kárpótlást es kedvezményt megadjunk azokért a meg nem hálálható szolgálataikért, amiket a hazának és mindnyájunknak teljesitettek.

Önök pedig, itthon levő kedves hallgatóink, álljanak kettőzött szorgalommal és buzgalommal a munkába. Önökre, akik egy vagy más okból megmenekedtek a fegyveres szolgálat véradójától, ennek fejében szintén nagyfontosságú és *rendkivüli hazafias feladatok* várnak az egyetemi *rendes teendőiken, kötelességeiken és tudományos törekvéseiken felül.*

Önökre hárul most, miután kollegáink nagy része a honvédelmi munka tettleges teljesitése miatt erre nem ér rá, minden erejükkel sikra szállani hazánk belső biztonságának és *ezer éves alkotmányunk sértetlen fennmaradásának oltalmára.* Mindnyájan tudják, látják, mint ostromolják titokban, sőt félnyilvánosan is itt benn a hazában, még inkább a szomszéd szövetséges államban hazánk területi épségét, souverénitását és az osztrák-magyar monarchia dualistikus viszonyát egyes elvakult, a haza, az állam iránti hűtlenség utain botorkáló, hogy ne mondjam, az ellenséggel cimboráló nemzetiségi töredékek. Ezekkel a hazaáruló törekvésekkel Önöknek egyetemi polgárok, mint hazánk leendő szellemi vezetőinek, hazafias kötelességük *minden jogilag megengedett és tisztességes fegyverrel,* a toll, az élőszó és a szövetkezés hatalmával szembeszállaniok.

Álljanak Önök össze egy nagy szent szövetségbe Magyarország jogainak védelmére, vérrel szerzett és annyi friss vérrel ujból megszentelt örökségünk, alkotmányunk

oltalmára s akkor ha mi is, Önök is úgy teljesitjük valamennyien hazafiúi kötelességeinket, mint testvéreink, barátaink ott a véres harcmezőkön, akkor csakugyan . . . nyugton lehetsz édes hazánk, „Magyarországot a poklok kapui sem dönthetik meg“.

Ezzel a szent hittel s eme legmagasztosabb óhajommal a pozsonyi Erzsébet-tudományegyetemen az új tanévet megnyitottnak nyilvánitom.